

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Statsvetenskapliga institutionen

Modern terrorism

- Ett strategiskt val?

C-uppsats i Statsvetenskap
HT08
Ronnie Asplund
Handledare: Marco Nilsson
Antal ord: 9968

Abstract

Titel: Modern terrorism – ett strategiskt val?

Författare: Ronnie Asplund

Handledare: Marco Nilsson

Denna uppsats fokuserar på en av de mest centrala men samtidigt mest svårbesvarade frågor inom terrorismforskningen, hur ska terrorism förstås? Studien utgår från den vitt spridda men sällan testade strategimodellen vilken ser terrorism som en strategiskt vald metod för uppnå politiska mål. En av teorins grundläggande premisser är att terroristorganisationer drivs av stabila och icke föränderliga målsättningar, något viss forskning ifrågasatt. Studien tar fasta på detta och syftar således till att bringa klarhet i om strategimodellen är ett fungerande verktyg för att förstå terrorism genom att studera stabiliteten i en terroristorganisationens politiska mål. Det fall som undersöks utgörs av al-Quaida vilket bland annat motiveras av dess centrala roll i modern terrorism. Genom att studera tal, brev, dekret och andra skrivelser signerade Usama bin Ladin identifieras i ett första led organisationens politiska mål vilka sedan undersöks ur ett stabilitetsperspektiv genom att registrera dess förekomst över tid. Resultaten gör gällande att den aktuella terroristorganisationens politiska mål inte kan sägas vara föränderliga utan hellre beständiga. Detta innebär vid första anblick att studien stärker strategimodellens syn på terrorism som ett strategiskt val. Dock finns tendenser i organisationens beteende som strider mot andra av teorins grundläggande premisser. Slutsatsen blir således att denna studie ger visst stöd till teorin men detta med en mängd reservationer vilket visar på såväl fenomenets komplexitet som behovet av ytterligare forskning.

Sökord: terrorism, strategiskt val, al-Quaida, antiterrorismpolicy

Innehåll

1. Inledning.....	1
2. Syfte	2
2.1 Frågeställningar	2
3. Vad vill terroristerna?.....	3
4. RCT i terrorismforskning: Strategimodellen.....	4
4.1 Kritik mot strategimodellen	5
5. Metod	7
6. Material	10
5.1 Urval och materiella avgränsningar	12
5.2 Problem	12
6. Om fallet.....	13
7. Målen.....	15
7.1 En sammanfattande bild	17
7.2 Skillnaden mellan mål och mål	17
7.3 De politiska målen.....	19
7.4 Medel som Mål: Fallet Jihad.....	19
7.4 Strategiska mål	22
8. Föränderliga politiska mål?.....	24
8.1 Politiskt mål: Kalifatet och sharia	24
8.2 Politiskt mål: Jihad	26
9. Teoretiska implikationer	28
10. Slutsatser	30
11. Käll- och litteraturlista.....	32

1. Inledning

Den 11/9 2001 utsattes USA för det hittills största terrorattentatet i modern historia då terroristorganisationen al-Qaida attackerade amerikanska symboler för rikedom och stolthet och gav dessa en ny innebörd i form av död och förödelse. De initiala reaktionerna på denna händelse var närmast instinktiva men när den värsta chocken och ilskan lagt sig började människor fundera och den oundvikliga frågan formulerades: varför? Denna till synes enkla fråga var dock allt annat än enkel att besvara. Bidragande till detta var inte minst ämnets känsloladdade natur vilket medförde att många av de första svaren baserades på sinnesstämning hellre än eftertanke, ordet galning figurerade frekvent. Redan innan dammet hunnit lägga sig över Manhattan där WTC tidigare tronat som vittnesbörd över amerikansk styrka och makt, redogjorde den sittande administrationen för sitt svar, ett svar vilket andades såväl amerikansk idealism som rejäl dos huntingtonsk determinism:

“They hate our freedoms - our freedom of religion, our freedom of speech, our freedom to vote and assemble and disagree with each other.”¹

Administrationens förklaring var att terroristerna ville utrota friheten i alla dess former, en närmast episk kamp stundade i vilken hela världen skulle bli tvungen att välja sida. Ekot från Samuel Huntingtons artikel i *Foreign affairs* 1993 var omisskänneligt. Men denna målande retorik till trots tycktes delar av talet berätta en annan historia. På samma tema förkunnade presidenten nämligen att:

“They want to overthrow existing governments in many Muslim countries, such as Egypt, Saudi Arabia, and Jordan.”²

Om förstörelse var målet och frihet var måltavlan föreföll dock valet av dessa regimer vara en uppenbar misskalkylering av terroristerna. I fråga om frihet var detta stater som allt som oftast stod vid skampålen och regelbundet kritiserades för sin brist på just detta.³ Det fanns således av allt att döma en agenda som ej helt uppmärksammades eller valdes att ej uppmärksammas. Terroristerna ville uppenbarligen mer än att utrota frihet...

¹ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

² Ibid.

³ <http://www.freedomhouse.org>

Varför är en lika avgörande som komplicerad fråga, avgörande då kännedom om svaret är den enda säkra vägen att bemöta hotet terroristerna utgör, komplicerad då svaret kan sökas på såväl olika aktörsnivåer som inom olika forskningsfält. En utbredd syn på terrorism och vad terrorister vill utgör av strategimodellen. Enligt denna teori är terrorister rationella aktörer vars yttersta strävan är att uppnå politiska mål.⁴ Är strategimodellen då svaret på frågan? Var det en vilja att förverkliga politiska mål som fick världen att stanna upp den där ödestigna dagen i september 2001 när amerikanska symboler för makt och rikedom attackerades, förstördes och i sin dödskamp inledde ett nytt kapitel i modern historieskrivning?

2. Syfte

Denna teoritestande fallstudie utgår från strategimodellen, den syn på terrorism teorin representerar samt den kritik som riktats mot den. Det primära syftet med arbetet är att utröna om strategimodellen kan förklara terrorism i allmänhet och religiös terrorism i synnerhet genom att undersöka om gruppen betar sig i enlighet med de grundläggande antaganden som modellen statuerar.

2.1 Frågeställningar

I kritiken mot strategimodellen har det framhållits att modellen är otillräcklig för att förstå och förklara terrorism eftersom empiriskt belagda tendenser i terroristorganisationers beteende strider mot teorins grundantaganden.⁵ Ett av de mest centrala och grundläggande antaganden i modellen är att terroristorganisationer existerar för att uppnå politiska mål vilket av nödvändighet medför att dessa mål måste vara stabila och icke-föränderliga.⁶ Max Abrahms, forskare vid Stanford University har hävdats att så icke är fallet. Enligt denne har de flesta terroristorganisationer högst föränderliga målsättningar och al-Qaida⁷ utgör i sammanhanget inget un-

⁴ Abrahms 2008 s.78

⁵ Ibid.

⁶ Ibid. s.87

⁷ Organisationen Al-Qaida al Sulbah växte under andra delen av 80-talet fram ur MAK (Maktab al Khidmat lil Mujahidin al-Arab) vilken var en service- och träningsorganisation för jihadister vilka rest till Afghanistan för att delta i jihad. Ursprungligen skapat för att bekämpa den ryska ockupationen kom omvandlingen till AQ i kombination med ett nytt ledarskap att internationalisera dess agenda och styra dess inriktning till ett globalt jihad. (Gunaratna 2002 s.1-5) Ett flertal stavningar har figurerat i media: Al-Qaida, Al-Oaeda, Al-Qaida. Organisationen kommer i detta arbete hädanefter att refereras till endast med förkortningen AQ.

dantag.⁸ Detta faktum står i direkt kontrast till strategimodellens antaganden och aktualiserar, för denna studie, två centrala frågor:

- Vilka är al-Quaidas mål?
- Är dessa mål föränderliga eller stabila?

Föränderliga mål är dock inte den enda tendensen som går emot strategimodellen, Abrahms pekar på ytterligare sex, däremot är det den enda tendens som empiriskt kommer att undersökas i denna studie. Genom att antingen belägga eller motbevisa tendensen om föränderliga mål kan denna studie förhoppningsvis bidra till att bringa klarhet i frågan om strategimodellen är en gångbar teori för att förstå terrorism.

Studiens syfte och frågeställningar anknyter till en av de mest grundläggande men samtidigt problematiska frågorna inom terrorismforskningen; hur terrorism ska förstås. Men förutom att skina ljus på denna inomvetenskapliga frågeställning ger studien även mer samhällsnyttiga resultat i form av bäring på hur terrorism ska bemötas då counter-terrorism policy av nödvändighet måste byggas på en förståelse av vad som driver terrorister och då olika svar på denna fråga ger helt olika policyrekommendationer.

3. Vad vill terroristerna?

Att förstå terrorism och vad som driver terrorister är en målsättning lika gammal som fenomenet självt. Dessvärre har hittills alla försök i stort sett varit misslyckade vilket delvis kan förklaras av ämnets föränderliga natur. Vidare utgör frånvaron av en allmänt accepterad definition ytterligare ett problem då det medför att allt teoretiserande sker på rörlig grund.⁹ Ingen har beskrivit disciplinens teoretiska brist bättre än Walther Laqueur som i *No end to war* lakoniskt konstaterar att det inom terrorismforskningen finns ”ingen Clausewitz, inte ens en Jomini...”¹⁰ Vissa har hävdats att forskningen fortfarande ligger på ett pre-teori stadium,¹¹ andra har gått så långt som till att påstå att det ”inte finns några teorier bara slumpmässiga hypoteser varav de flesta är otestbara.”¹² Något som kan ha bidragit till denna splittring är det

⁸ Abrahms 2008 s. 88

⁹ Schmidt & Jongman 2006 s.28

¹⁰ Laqueur 2003 s.8

¹¹ Schmidt & Jongman 2006 s.61

¹² Ibid. s.130

tvärvetenskapliga kollegium som forskar i ämnet. Detta medför att någon större konsensus om vad som utgör en teori saknas, ett problem dock inte på något sätt unikt för denna disciplin.¹³

Sammanfattningsvis saknar alltså terrorismforskningen en tung grundläggande teori. Dock innebär inte detta att försök inte har gjorts och görs för att förstå fenomenet och förklara varför terrorism uppstår.

De förklaringar som finns om orsakerna till terrorism går i stort att gruppera i tre kategorier: strukturella, rational choice och psykologiska.¹⁴ Mest teoretisk utvecklade är de två senare. Den första av dessa ser terroristorganisationer som kollektiva aktörer vars beslut att använda terrormetoder är ett strategiskt val för att uppnå ett visst mål.¹⁵ Den dominerande synen är att målsättningarna är politiska, dock finns även teorier som betonar terrorhandlingarnas ekonomiska motiv.¹⁶ Det andra synsättet fokuserar på såväl individuella som processer inom terroristorganisationen. Ett känt exempel är Gurr's frustrations-aggressions hypotes vilken gör gällande att frustrationen är orsaken till aggression,¹⁷ ett annat exempel är organisationsteori vilken ger att användandet av våld är ett utslag av organisationens kamp för överlevnad hellre än en vilja att uppnå specifika mål.¹⁸

4. RCT i terrorismforskning: Strategimodellen

Rational Choice Theory (RCT), i grunden en teori hemmahörande i de ekonomiska ämnena, började appliceras på samhällsvetenskapen under 50-talet och är idag ett givet inslag i princip alla sorters samhällsstudier. RCT's stora genomslag har även lämnat ett ansevärt avtryck inom terrorismforskningen i form av strategimodellen. Den instrumentella och rationella syn på terrorism denna teori representerar anses till och med av vissa utgöra det rådande paradigmet.¹⁹ Trots detta har den, med ett tveksamt undantag, aldrig testats empiriskt.²⁰ Modellens grundläggande antaganden är direkta härledda ur RCT. Teorin är således ej unik för studiet av politiskt våld utan förekommer ofta, i någon form, i alla typer av konfliktstudier.²¹ Basen för

¹³ Esaiasson et al. 2007 s.38

¹⁴ Ross 2007 s.77

¹⁵ Rapoport 2001 s.13

¹⁶ Napoleoni 2003 s.241, 331

¹⁷ Ross 2007 s. 87ff

¹⁸ Rapoport 2001 s.13

¹⁹ Abrahms 2008 s.79

²⁰ Ibid.

²¹ Rapoport 2001 s.26

strategimodellen är antagande att ”terrorister är rationella individer som motiveras främst av att uppnå organisationens politiska mål.”²² Anledningen till att gruppen valt terrorismetoder för att uppnå dessa mål ligger i effektiviteten. Terrorism upplevs som effektivare än de tillgängliga alternativen, detta baserat på såväl erfarenhet som ideologiska betingelser.²³ Strategimodellen utgår vidare från terroristorganisationer som kollektiva aktörer vilket innebär att gruppen behandlas som en enhet.²⁴ Organisationens mål är ett utslag av kollektiva preferenser och värden.²⁵ Organisationens yttersta drivkraft är tillfredställelse i form av uppnådda mål. Om en terroristorganisation är framgångsrik eller misslyckad är således direkt kopplat till dess förmåga att uppnå sina mål.²⁶ Dessa mål ska i någon form syfta till att framkalla en förändring i en regerings (eller liknande) politiska position.²⁷

Strategimodellens grundläggande premisser kan sammanfattas enligt nedanstående:

1. “The act of terrorism represents a strategic choice.
2. The organization using terrorism acts as a unit, on the basis of collective values.
3. The purpose of terrorism is to bring about change in an actor’s environment.
4. Increasing the cost of terrorism makes it less likely; decreasing cost or increasing reward makes it more likely.
5. Terrorism fails when its practioners do not obtain their stated political objectives.”²⁸

4.1 Kritik mot strategimodellen

Martha Crenshaw, en auktoritet inom disciplinen, har poängterat vissa problem med det begränsade synsätt strategimodellen medför. Ett av de mest förödande, som också är ett återkommande problem för RCT i stort, är att modellen inte kan förklara hur aktörernas preferenser formas.²⁹ Än mer kritisk är Max Abrahms som i en artikel i *International Security* 2008 gick till skarpt angrepp på strategimodellen. Denne visade på sju empiriskt belagda tendenser bland terroristorganisationer som går emot teorins mest grundläggande antaganden. Detta innebar således antingen att terrorister var irrationella, vilket Abrahms ej ansåg, eller att stra-

²² Abrahms 2008 s.82

²³ Reich 1990 s.8

²⁴ Rapoport 2001 s.13

²⁵ Reich 1990 s.8

²⁶ Rapoport 2001 s.15

²⁷ Ibid. s.13

²⁸ Ibid. s.27

²⁹ Ibid s.28

tegitmodellen inte förutsatte terroristers motiv på korrekt sätt. Slutsatsen var att antagandet att ”terrorists are rational actors motivated foremost by political ends”³⁰ måste omvärderas.

Enligt Abrahms kan strategimodellen sammanfattas med tre huvudsakliga antaganden:

1. ”Terrorister är motiverade av relativt stabila och konsistenta politiska preferenser.
2. Terrorister bedömer de förväntade politiska vinsterna av deras tillgängliga val, eller åtminstone de mest uppenbara valen.
3. Terrorism används när de förväntade politiska vinsterna är överlägsna de alternativa medlen.”³¹

Kopplat till det första antagandet, som gör gällande att terroristernas politiska mål bör vara relativt stabila har Abrahms identifierat tre tendenser som direkt motsäger detta antagande:

- Föränderliga politiska mål – Terroristorganisationer är ej trogna ett och samma mål utan byter ofta. Uppnås ett mål konstrueras ett nytt. Detta innebär således att terroristerna ej kan ses som aktörer vars främsta drivkraft är att uppnå ett specifikt mål.³²
- Inget slut på terrorism – Trots återkommande misslyckanden eller förekomsten av överlägsna politiska valmöjligheter överger terroristorganisationer aldrig sin väpnade kamp.³³
- Brödramord – Terroristorganisationer ägnar större delen av sin tid och sina resurser inte åt att försöka uppnå sina mål utan hellre att bekämpa andra grupper med liknande mål, vilka de rationellt sett borde samarbeta med.³⁴

Det andra grundläggande antagandet innebär att terroristorganisationer väljer mellan olika tillgängliga politiska medel. Terrorism väljs helt enkelt för att de förväntade politiska vinsterna med detta är störst eller alternativa vägar är stängda. Detta motbevisas av:

- Terrorism som första val – Terroristorganisationer väljer väpnad kamp trots att andra fredligare alternativ står till buds.³⁵

³⁰ Abrahms 2008 s.79

³¹ Ibid.

³² Ibid. s.87-89

³³ Ibid. s.92ff

³⁴ Ibid. s.90-92

Det tredje antagandet som lyder att terrorism används när de förväntade politiska vinsterna är överlägsna de alternativa medlen innebär de facto att terrorism används när det förväntas ge större avkastning än alternativa medel. Följande beteende tyder på motsatsen:

- Ineffektivt tvångsmedel – Terroristorganisationer attackerar civila för att uppnå sina mål men forskning visar att detta agerande aldrig fungerat, det är med andra ord ej effektivt.³⁶
- Kompromisslösa – Terroristorganisationer kompromissar ej trots att de enligt köpslåendeteori rationellt sett borde göra det för att uppnå del av sina mål.³⁷
- Anonyma terrordåd – Terroristorganisationer erkänner i allt mindre utsträckning sin delaktighet i terrordåd vilket omöjliggör effektivitet då den attackerade regeringen ej känner till någon motpart att göra eftergifter till.³⁸

Tendenser ovan ska enligt Abrahms motbevisa strategimodellen och dess antagande om terrorism som ett strategiskt val för att uppnå politiska mål. Den fortsatta studien kommer att fokusera på den första tendensen om föränderliga mål dock förbehålls rätten att även kommentera andra tendenser i enighet med syftet.

5. Metod

Studiens empiriska undersökning utgörs av två delar. Den första som ämnar till att fastställa vilka mål organisationen AQ (al-Quaida) har, kommer att baseras på en systematiserande textanalys av de kommunikationer AQ offentliggjort under perioden 1994-2004. Ett problem med målsättningar är dock att en organisation likt AQ har åtskilliga mål på olika nivåer där de lägre målen utgör en del i att uppnå det högsta målet, en modell att skilja dessa åt är således nödvändig. Då organisationen AQ är militant, använder militära medel samt anser sig föra ett krig förefaller det lämpligt att basera denna modell på militärteoretisk klassificering och terminologi.

Grundläggande militärteori gör åtskillnad mellan politiska, strategiska, operationella och taktiska mål. De politiska målen utgör det högsta målet/målen en stat vill uppnå och är således själva kärnan i kampen. Detta går tillbaka på det "Clausewitzka" antagande att kriget är en

³⁵ Abrahms 2008 s.84ff

³⁶ Ibid. s.82-84

³⁷ Ibid.s.85-87

³⁸ Ibid. s.89ff

fortsättning på politiken med andra medel, ett i disciplinen ytterst grundläggande antagande men även i linje med strategimodellens grundläggande premiss att terroristers yttersta mål är att uppnå politiska mål.³⁹ Strategisk nivå innefattar vidare mål vars syfte är att förverkliga de politiska målen med alla tillgängliga medel, främst militära. Det är brukligt att formulera det så att en lyckad strategi är det som vinner kriget medan taktiken vinner slagfältet. Taktiska mål är således de mål man önskar uppnå på den lägsta nivån, själva slagfältet. Operationella mål utgör en nivå mellan strategi och taktik och växte fram i slutet av 1700-talet när arméerna av logistiska skäl behövde delas upp.⁴⁰ De mål som kommer att vara möjliga att härleda ur källmaterialet kommer med största sannolikhet främst att utgöras av politiska och strategiska mål. Operationella och taktiska mål behåller man inom organisationen och att framhålla dessa i offentliga kommunikationer förefaller ytterst obetänksamt då det indirekt avslöjar hur man kommer att agera, dessa mål är heller inte intressanta för denna undersökning.

Den empiriska delens första avsnitt innebär således en systematisk genomgång av källmaterialet och notering av alla mål på högre nivå AQ ger uttryck för. Terroristers politiska mål utgörs kortfattat av: A) mål på en ytterst hög nivå, närmast abstrakta, B) omfattande på så sätt att de i sin formulering utgör själva grunden för gruppens existens, C) motiverade med koppling till ett högre värde t.ex. ideologi, religion, kultur samt D) slutgiltiga i den bemärkelse dess förverkligande innebär slutet på kampen.

Detta medan de strategiska målen syftar till de politiska målens förverkligande på en mer konkret nivå. Denna nivå är dock alltså hög men den saknar den övergripande dimension de politiska målen utgör samt än tydligare, är ej slutgiltiga. Således kan förändringar i strategiska mål inte medföra en klassifikation av en terroristorganisation som en grupp med föränderliga mål, detta privilegium är endast förbehållet de politiska målen.

Det som är primärt intressant är alltså målsättningarna vilket gör studien idécentral men då AQ i denna studie representeras av Usama Bin Ladin blir undersökningen de facto även aktörscentral, detta är dock ett resultat av praktisk nödvändighet hellre än metodologisk hänsyn. Då processen att systematisera redan i sig rymmer en latent kvantitativ aspekt och en sådan bedömning kan vara till nytta för att bringa klarhet i vilka mål som aktören prioriterar observeras även frekvens om än utan att redovisas.⁴¹

³⁹ Wedin 2002 s.17

⁴⁰ Ibid. s.58

⁴¹ Esaiasson et al. 2007 s.340

Den empiriska undersökningens andra del syftar till att fastslå föränderligheten i organisationens politiska mål. Frekventa skiften i dessa mål skulle gå emot strategimodellens grundläggande antagande om terrorister drivna av stabila preferenser. Förändringar i strategiska mål bör inte heller vara frekventa dock kan detta ske och bör bedömas som rationellt så länge detta inte motsäger de politiska målen. Rationellt beteende innebär att större förändringar, i exempelvis styrkeförhållanden, bör medföra en förändring av strategiska mål. Även om nedanstående mål är ointressanta i denna undersökning kan det påpekas att förändringar i operationella och taktiska mål är att förvänta sig då detta är ett tecken på inläring. Det vore orationellt att göra samma sak på om och om igen på en taktisk nivå om det ej fungerar, dessutom finns inga religiösa begränsningar eller direktiv på denna nivå som begränsar eller styr agerandet.

Av avgörande betydelse är hur föränderlighet ska bedömas. Vad är egentligen föränderliga mål? Abrahms ger ingen tydlig definition utan nöjer sig med att påpeka att AQ:s uttalade mål förändrats och betonats olika vid skilda tillfällen.⁴² I denna studie preciseras föränderlighet som frånvaro av återkommande referenser till samma målsättningar. Om AQ:s politiska plattform är föränderlig borde således dess kommunikationer inte referera till samma politiska mål sett över tid. Upprepade deklARATIONER av samma mål över tidsperioden indikerar att de politiska preferenserna är stabila och oföränderliga. Beroende på meddelandets syfte och mottagare kan dock förändringar ske i betoning och formuleringar, detta ses dock ej som ett utslag av föränderlighet utan är hellre att vänta av en rationell aktör. Även övertygade jihadisterna kan tala med bönder på bönders vis. Säkerligen intressant men då det saknar bäring på studiens syfte kommer inget fokus att läggas på hur AQ kommunicerar med olika mottagare.

Detta innebär rent praktiskt att den empiriska undersökningens andra del genomförs genom att registrera alla referenser eller omnämningen av de identifierade politiska målen baserat i första hand på tid för tillkomst och i andra hand på tid för offentliggörande. Är AQ:s politiska mål föränderliga kommer de dessa att variera och ej återkomma i kommunikationerna medan en stabil politisk plattform kommer att manifesteras i form av återkommande deklARATIONER av samma mål.

⁴² Abrahms 2008 s.88

6. Material

Det källmaterial som ligger till grund för denna studie utgörs av tal, intervjuer, ”öppna” och ”riktade” brev till olika mottagare samt dekret signerade Usama bin Muhammad bin Ladin. Trots den mediala uppmärksamhet dessa erhållit vid tiden för dess publicerande och dess avsikt att nå en bred publik har förvånansvärt lite uppmärksamhet ägnats åt innehållet, förutom då av ett antal forskare och specialintresserade. Faktum är att flertalet kommunikationer, av rädsla för potentiella dolda meddelanden varit föremål för amerikansk censur.⁴³ Under de senaste åren har dock ett antal verk med översatta tal utgivits, inte utan vissa kontroverser kan tilläggas.⁴⁴ Det mest kompletta av dessa verk är *Messages to the World-The statements of Osama Bin Laden* sammanställd av Bruce Lawrence, professor i religion vid Duke university, vilket också är det material som kommer att användas i denna studie. Att använda Bin Ladins olika meddelanden som en karta för att härleda AQ:s målsättningar är självklart inte utan vissa problem. De tre mest uppenbara utgörs av följande:

- I. Propaganda och lögn
- II. Representativitet
- III. Kollektiva preferenser

En uppenbar invändning mot materialet är i hur utsträckning det är lita på. Är inte alla meddelanden till bredden fyllda med propaganda och lögner? Förvisso är kommunikationerna minst sagt tendensiösa men detta innebär dock inte att allt kan tillskrivas propagandakontot.

Ett definitionsmässigt attribut för terrorism är dess beroende av medial uppmärksamhet vilken utnyttjas för att sprida budskap och målsättningar. Att nyttja denna, minst sagt, kostsamma uppmärksamhet på annat sätt än att sprida centrala idéer förefaller ytterst orationellt. Vidare har auktoriteter som Michael Scheuer, CIA-veteran och ledare för Bin Ladin task force, och redan nämnde Bruce Lawrence, samt många andra påpekat att Bin Ladin förefaller ytterst uppriktig i det han kommunicerar.⁴⁵

Ytterligare en invändning mot trovärdigheten ligger i begreppet taqiyya. Taqiyya innebär att det är tillåtet att dölja eller maskera ens åsikter, övertygelser, idéer och strategier i situationer när dessa riskerar leda till fysisk eller mental skada.⁴⁶ Taqiyya tillämpas dock främst inom

⁴³ Lawrence 2005 s.xi

⁴⁴ Khatchadourian 2006

⁴⁵ Scheuer 2007 s.4ff

⁴⁶ Ibrahim 2007 s.64ff

shiaislam varför dess relevans här är begränsad. Vidare förefaller det knappast troligt att Bin Ladin skulle sprida ett falskt budskap för att rädda sitt skinn då han vid upprepade tillfällen förklarat sig villig att offra sitt liv för kampen.

Fortsättningsvis utgör frågan om representativitet ett potentiellt problem. Är Bin Ladin och dennes kommunikationer verkligen representativa för terrororganisationen AQ? Historien gör gällande att organisationen till stor del är ett resultat av dennes ansträngningar. Kombinationen av den legendstatus denne erhöll under kriget i Afghanistan och de finansiella tillgångar han förfogar över medför att hans ställning inom organisationen i princip varit oantastbar.⁴⁷ I egenskap av grundare, mentor, visionär och den givna ledaren bör således Bin Ladin vara ytterst representativ för organisationen. Det ska dock betonas att AQ i detta sammanhang syftar på den begränsade terroristorganisationen och ej på alla former av muslimskt väpnat våld och motstånd vilket det tenderar att göra i media. Men oavsett dennes egentliga status i gruppen⁴⁸ kan det knappast undgått någon att denne utgör organisationens officiella språkrör och i egenskap av detta är hans utsagor relevanta oavsett hans ställning.

Den sista invändningen är än mer befogad om än på en mer teoretisk grund. Kan AQ behandlas som en enhetlig grupp som agerar för ett kollektivt mål? Då den teoretiska modell som utgör ramverket för denna studie gör detta antagande behöver egentligen inte mer ordas här om. En kort utläggning kan dock vara på sin plats. En invändning mot RCT-teori och kollektiva aktörer gör gällande att för att självintresserade individer ska agera mot ett kollektivt mål krävs antingen att gruppen är av begränsad storlek eller att gruppmedlemmarna tvingas samman på något sätt.⁴⁹ AQ har aldrig varit en liten grupp. Siffror för antalet anhängare varierar men de är aldrig direkt låga. Dess medlemmar kan ej heller anses vara intvingade i organisationen. Dock erbjuder religionen och den fanatiska övertygelsen hos dessa individer de enda tvångsmedel som krävs för att dessa ska agera i enlighet med ett högre mål. Dessutom indoktrineras medlemmarna ytterligare med tal och skrivelser.⁵⁰ Att Bin Ladin konsekvent refererar till Allah och på så sätt antyder att han utför Guds vilja bidrar säkerligen till att stärka övertygelsen än mer.⁵¹ Avhoppade jihadisterna har vittnat om den extrema lojalitet som Bin Ladin

⁴⁷ DeLong-Bas 2004 s. 267

⁴⁸ Se t.ex. Wright, Lawrence "Al-quaida och vägen till 11 september". Wright, och flera med honom, driver tesen att Bin Ladin mer är en galjonsfigur än en politisk ledare och att den verkliga makten ligger hos Ayman al-Zawahiri f.d. ledare för Egyptiska Jihad.

⁴⁹ Parsons 2005 s.37

⁵⁰ Gunaratna 2002 s.56ff

⁵¹ Ibid. s.88

erhåller från hans mujahedin.⁵² Det är högst sannolikt att denna lojalitet bidrar ytterligare till att nedvärdera individuella mål till förmån för kollektiva, formulerade av Bin Ladin. Men detta är som sagt en diskussion på en annan nivå.

5.1 Urval och materiella avgränsningar

Det material som är föremål för analys i denna studie kan direkt eller indirekt härledas till Bin Ladin. I vissa fall finns anledning att anta att andra författare varit inblandade, detta får dock inga efterverkningar på denna studie då avsändaren i all väsentlighet inte förändras.⁵³ Allt material härrör från perioden 1994-2004 och uppgår till totalt fyra intervjuer, 17 brev, en predikan, en fatwa samt en deklARATION. Valet av tidsperiod är främst praktiskt då full materialtillgång kan garanteras för dessa år men motiveras även av att det är den period AQ har publicerat flest kommunikationer. Det är känt att Bin Ladin offentliggjorde några meddelanden före 1994 men om detta var i rollen som AQ ledare är osagt. Trots den relativt stora omfattningen utgör detta inget totalurval då alla meddelanden inte finns översatta eller ens uppmärksammas i väst. Vidare garanterar AQ:s framskridna nyttjande av internet att många meddelanden aldrig överhuvudtaget kommer att nå andra än dess avsedda mottagare.

5.2 Problem

Allt källmaterial är i original skrivet eller framfört på arabiska. Då nödvändiga språkkunskaper för att nyttja dessa källor i dess ursprungliga form saknas är denna studie beroende av översättningar. Som alltid med översättningar finns potentiella problem. Är översättaren trogen förlagan? Går budskapet överhuvudtaget fram på ett annat språk? Detta underlättas in heller av den specifika form av arabiska som Bin Ladin använder. Även om dessa problem kan ha omfattande inverkan på denna studie finns ytterst lite att göra åt det. I den mån det är möjligt kan andra översättningar konsulteras för jämförelse.⁵⁴

Textanalyser likt denna är i grund alltid problematiska då de av nödvändighet innefattar ett visst mått av tolkning. I detta fall vilket kan karaktäriseras som en avsändarorienterad analys där avsikten är att förstå textens betydelse vid dess tillkomst är det viktigt att ha förståelse för

⁵² Khatchadourian 2006

⁵³ Lawrence 2005, s. xvii

⁵⁴ Ytterligare två samlingar med al-Qauida kommunikationer har publicerats de senaste åren: "The Al Qaeda reader" av Raymond Ibrahim samt "What does Al-Qaeda want?" redigerad av Robert D. Marlin IV

vilken sorts språkhandling författaren utfört samt att det är författarens definition av begreppen som styr tolkningen ej uttolkarens.⁵⁵ Då studien främst fokuserar på det manifesta innehållet borde dock tolkningsorienterade problem vara begränsade.

Ytterligare ett eventuellt problem ligger i den religiösa-kulturella dimensionen av källmaterialet. Är det ens möjligt för en icke-muslim tillhörande en annan kulturgemenskap än författaren av materialet att förstå budskapen korrekt och ha insikt i den rådande diskursen? Självklart medför detta extra svårigheter men att blankt besvara frågan nekande vore desamma som att ogiltigförklara mången forskare och mycken forskning samt effektivt stänga dörren för framtida försök till forskning över kultur- och religionsgränser.

6. Om fallet

Den utan tvekan mest uppmärksammade terroristorganisationen det senaste decenniet är AQ. Organisationen som bildades i slutet av 80-talet nådde global kännedom i och med förstörelsen av WTC den 11/9 2001. Att studera just AQ motiveras av den extremt centrala roll den har i den utveckling som skett de senaste decennierna. Likt Sovjet på 70-talet utpekades idag AQ närmast som anstiftaren till all internationell terrorism. Detta är självklart en grav överskattning av organisationens kapacitet. Dock har gruppen kopplingar till en mängd andra terroristorganisationer och dess roll som pionjärer och inspiratörer kan knappast överskattas. Något som ytterligare motiverar valet av fall är, som Walter Laquer framhåller i *No end to war*, att ”extrem islam är den enskilt mest viktiga kraft inom internationell terrorism och kommer troligen att fortsätta vara det under lång tid.”⁵⁶

Vidare kan det argumenteras för att AQ utgör ett typiskt fall och som sådant representativt för alla liknade former av religiöst motiverade terroristorganisationer. I princip alla terroristorganisationer har en unik världsbild i det att den inte delas av andra grupper fullt ut, många skulle kanske hävda att AQ är särskilt unika vilket också stämmer men bara sett till dess organisation och infrastruktur.⁵⁷ Sett till världsbilden följer AQ mönstret för religiöst inspirerade terroristorganisationer i allra högsta grad. Mark Juergensmeyer, professor i sociologi och globala studier vid University of California, har studerat religiöst inspirerade terroristorganisationer

⁵⁵ Bergström & Boréus 2000 s.27ff

⁵⁶ Laqueur 2003 s.8

⁵⁷ Gunaratna 2002, s.54

och identifierat gemensamma karaktäristika bland dessa. Mycket av Juergensmeyers slutsatser stämmer väl in på den världssyn AQ representerar. För att nämna några: De har en dualistisk världsbild⁵⁸ – Islam mot Korsfararna. De är offer för aggression⁵⁹ – Väst vill utrota islam. De anser sig utkämpa ett kosmiskt krig som är större än livet självt där inga kompromisser kan ske⁶⁰ - Jihad, och de våldsamma aktioner detta förpliktigar är sanktionerade av Gud.⁶¹ Resultatet av detta är att den frekvent anförda invändningen inom detta fält att organisationers unikheter omöjliggör alla jämförelser eller generaliserande ambitioner inte håller.

⁵⁸ Juergensmeyer 2003, s.152

⁵⁹ Ibid. s.170

⁶⁰ Ibid. s.149, 220

⁶¹ Ibid. s.150

7. Målen

Nedan listas de mål på högre nivå AQ vid någon tidpunkt under perioden proklamerat. Av praktiska skäl slås vissa mål ihop och uppenbart strategiska och ej frekvent förekommande mål redogörs bara för under det stycke som behandlar strategiska mål. En målsättning kan visserligen formuleras på en mängd olika sätt och refereras till både direkt och indirekt men av utrymmesskäl redovisas bara en formulering nedan.

Mål: Återupprätta Kalifatet och återinföra Sharia

“... a great step towards unification of the Muslims under the word of God and establishing the rightly guided Caliphate with the permission of God.”⁶²

Av ovanstående citat framgår att ett av AQ:s centrala mål är återinförande av sharia, Guds ord, och återupprättandet av Kalifatet. Åtskilliga forskare har noterat detta och definierar återupprättande av Kalifatet som AQ:s ultimata mål, dock finns även röster som anser att ett återupprättande av Kalifatet ska ses som ett betydligt mer näraliggande mål och att det ultimata målet hellre är en seger över USA och dess allierade.⁶³ Målet formuleras intressant nog sällan direkt utan förekommer oftast som en bisats i en mening syftande till att mana till kamp.

Mål: Befria Palestina

“The legal duty regarding Palestine and our brothers there... is to wage jihad for the sake of God, and to motivate our umma to jihad so that Palestine may be completely liberated and returned to Islamic sovereignty.”⁶⁴

I antiterrorismkretsar ofta benämnt Bin Ladins ”belated concern”, då detta fokus ska ha dykt upp först på senare år. Att det förekommer redan 1994 och då i ett tal vars innehåll främst är riktat till Saudiarabiens ulema visar att frågan är fundamental. Befrielsen av Palestina ses av AQ som ett ytterst viktigt steg mot förverkligandet av en pan-muslimsk gemenskap men på inga sätt det avgörande.

⁶² Lawrence 2005 s.194ff

⁶³ Se tex. Mannes 2004 s.17 samt Gunaratna 2002 s.89

⁶⁴ Lawrence 2005 s.9

Mål: Fördriva amerikanerna från Saudiarabien

*“I swear by God Almighty Who raised the heavens without effort that neither America nor anyone who lives there will enjoy safety... before all the infidel armies leave the land of Muhammad.”*⁶⁵

Av många ansett som AQ:s viktigaste mål och oavsett sanningshalten i det en avgörande del-förklaring till AQ:s val att utkämpa ett globalt jihad. Den frekventa användningen av Koranen-citatet “Banish the polytheists from the Arabian peninsula”⁶⁶ visar att fördrivandet av amerikanska styrkor från landet med de två heliga platserna är ett grundläggande mål. Då amerikanska styrkor i stort lämnat Saudiarabien kan detta mål i all väsentlighet anses vara uppfyllt och således endast ett mål av strategisk art eftersom AQ med detta mål uppnått ej uppvisat tendenser att avsluta sin kamp.

Mål: Fördriv förräddarregimerna

*“The removal of these governments is an obligation upon us, and a necessary step to free the umma...”*⁶⁷

Föga förvånande med tanke på AQ:s bakgrund, vilken i huvudsak står att finna hos regimkritiska islamistiska rörelser vars främsta mål under hela dess existens varit avsättandet av despoter i Mellanöstern, utgör fördrivandet av ”förräddarregimerna” i muslimska länder ett mål för AQ.⁶⁸ Vissa forskare har gått så långt som att hävda att detta mål är helt avgörande, att globalt jihad mer eller mindre ska ses som ett muslimskt inbördeskrig.⁶⁹

Mål: Jihad – Återerövrande av muslimska länder och fördrivandet av alla otrogna

*“... the defensive jihad against the US does not stop with its withdrawal from the Arabian peninsula; rather, it must desist from aggressive intervention against Muslims throughout the whole world.”*⁷⁰

*“This is our goal, to liberate the lands of Islam from unbelief...”*⁷¹

⁶⁵ Lawrence 2005 s.105

⁶⁶ Ibid, s.187

⁶⁷ Lawrence 2005 s.163

⁶⁸ Gunaratna 2002 s.55

⁶⁹ Doran 2002 s.1

⁷⁰ Lawrence 2005 s.48

⁷¹ Ibid s.91

Att Jihad, vilket AQ ser som ett defensivt krig i försvar av islam och umma, är ytterst centralt i AQ:s föreställningsvärld är knappast en överraskning. Jihad och uppmanandet till muslimer att axla plikten att utkämpa jihad finns alltid i centrum i AQ:s kommunikationer. Åtskilliga meddelanden kan sammanfattas som rena rekryteringspamfletter för jihad, då dess innehåll endast ämnar till att väcka ilska mot såväl USA och väst som korrupta regimer i Mellanöstern och på så sätt motivera resning. FN-sanktionerna mot Irak efter första Gulfkriget⁷² är en händelse AQ ofta återkommer till och använder sig av i detta syfte.⁷³ Sett till aspekter som frekvens och betoning står jihad och uppmaningen därtill i särställning i AQ:s kommunikationer och utgör en klar majoritet av innehållet. Jihad är dock problematiskt i det att det är ett medel i lika hög utsträckning som ett mål. Detta kommer att behandlas mer ingående senare.

7.1 En sammanfattande bild

“... This struggle is partly an international regional struggle, but in other respects it is a struggle between global unbelief, with the apostates today under the leadership of America on one side, and the Islamic umma and its brigades of mujahidin, on the other.”⁷⁴

En sammanfattande bild av AQ:s målsättningar ger följande; islam och umma är under attack, för att möta denna brutala och potentiellt förgörande attack måste alla muslimer enas och utkämpa jihad, detta är den enda vägen utstakad av islam. Med ett enat umma kan amerikaner och andra otrogna fördrivas från alla muslimska länder tillsammans med judarna som ockuperat Palestina och alla de falska härskare som styr den muslimska världen efter USA:s önskemål. När detta väl skett kan Kalifatet återupprättas, sharia återinföras och alla muslimer enas i en enda stor pan-muslimsk gemenskap.

7.2 Skillnaden mellan mål och mål

Att skilja mellan politiska och strategiska mål i fallet AQ är något problematiskt då det är uppenbart att organisationen ser alla mål som ovillkorliga och endast uppfyllandet av samtliga kan leda till förverkligandet av de politiska målen, något som även påpekas vid upprepade

⁷² Det första Gulfkriget utgörs i västlig historiskrivning av kriget mellan Irak och den av USA ledda FN-koalitionen 1990-1991. I Mellanöstern avser dock det första Gulfkriget kriget mellan Iran och Irak 1980-1988.

⁷³ FN-sanktionerna mot Irak används vid ett flertal tillfällen i AQ:s kommunikationer. Intressant att notera är att siffran tenderar att stiga med den tid som gått sedan händelsen utspelades. I de första omnämnandena nämns siffran 600 000 döda för att i senare kommunikationer uppgå till 1,5 miljon döda.

⁷⁴ Lawrence 2005 s.250

tillfällen i kommunikationerna. Dock är det av avgörande vikt att göra åtskillnad mellan strategiska och politiska mål. Som diskuterat i metodavsnittet är målens förändringsbenägenhet varierande. Taktiska mål förändras ofta, strategiska sällan och politiska aldrig utan att få omfattande följder för hela organisationens existens. Att då inte göra skillnad mellan dessa mål vore detsamma som att effektivt döda alla försök att förstå terroristorganisationer som annat än irrationella galningar i den bemärkelsen att de har inkonsistenta målsättningar. Det är på detta sätt Jessica Stern gör sitt stora misstag i artikeln *The Protean enemy* i *Foreign Affairs* 2003 som handlar just om AQ:s föränderliga målsättningar. Stern bygger sitt resonemang på att AQ först i sitt fjärde ”call to arms” 2001 betonar Israels ockupation av Palestina och detta uppenbarligen i ett försök att vända USA:s krig mot terrorismen till ett krig mellan islam och väst.⁷⁵ Först ska noteras att Stern faktiskt har fel, redan i ett meddelande till Saudiarabiens ulema 1994 betonas Palestinafrågan, enligt Bin Ladin själv påtalade han vikten av denna fråga redan 1986.⁷⁶ Vidare har AQ alltid sett kriget som en kamp mellan islam och väst och detta är således inte det utslag av desperation Stern vill få det till. Men detta är trots allt inte det väsentliga. Sterns påstående att AQ:s skifte av mål till Palestina visar på att organisationen har en föränderlig politisk plattform är detsamma som att hävda att Hitler inte hade stabila preferenser för att han anföll Frankrike 1940. Misstaget Stern gör är att hon ej skiljer på politiska och strategiska mål. Medan ett återupprättande av Kalifatet och återinförandet av sharia genom jihad framstår som de yttersta målen är Palestina bara en del av detta, ett strategiskt mål, om än ett enormt viktigt sådant. Att sedan olika mål betonas vid olika tillfällen beroende på mottagare, syfte och situation är endast att vänta av en rationell aktör och således ej ett utslag av föränderliga målsättningar. Usama Bin Ladin har själv i en intervju sagt att:

*“Some of the events of recent times might foreground a certain issue, so we move in that direction, without ignoring the other... issues affect each other. The attack on the Americans concerning the Palestine issue helps in regards to the Saudi Arabia issue, and vice versa...”*⁷⁷

Värt att påpeka igen är således att politiska mål utgörs av mål vilka bland annat motiveras med kopplingar till ett högre värde såsom religion och är slutgiltiga i det att de vid sitt uppfyllande innebär att behovet för fortsatt kamp upphör. Detta alltså medan strategiska mål syftar till de politiska målens förverkligande och saknar framförallt de politiska målens slutgiltighet.

⁷⁵ Stern 2003 s.2

⁷⁶ Lawrence 2005 s.115

⁷⁷ Ibid. s.116

7.3 De politiska målen

De politiska mål som utgör AQ:s raison d'être utgår tydligt från den fundamentalistiska tolkning av islam organisationen representerar och proklamerar i princip aldrig utan att refereras till Koranen eller haditherna.⁷⁸ Intressant att notera är att det aldrig uttrycks tydligt exakt vad uppfyllandet av dessa mål kommer att få för konkreta konsekvenser och hur AQ:s idealsamhälle kommer att utformas.⁷⁹ I detta finns sannolikt likheter mellan AQ och andra terroristorganisationer vars politiska mål är en utopi i någon form. De av AQ proklamerade målen vilka kan definieras som politiska mål är:

- Återupprättande av Kalifatet och återinförande av sharia
- Jihad - Återerövrande av muslimska länder och fördrivandet av alla otrogna

Ett återupprättande av Kalifatet och återinförande av sharia uppfyller utan större problem kraven som ställts upp för politiska mål: A) det är ett mål på en ytterst hög nivå vilket ter sig ytterst abstrakt i sin slutgiltiga form, B) det utgör grunden för organisationens existens, C) det har en tydlig koppling till ett högre värde i form av religion samt D) är slutgiltigt.

Definitionen av jihad som ett politiskt mål är dock mer problematiskt. Vid en första anblick kan det te sig logiskt att se jihad som det medel vilket ska garantera de politiska målens realiserande. Dock finns det andra fakta som talar för att AQ ser jihad som ett mål i lika stor utsträckning som ett medel.

7.4 Medel som Mål: Fallet Jihad

Jihad är enligt AQ ett defensivt krig för att skydda islam och umma samt på sikt återupprätta Kalifatet. Detta medför det finns en grundläggande koppling mellan AQ:s syn på jihad och klassiskt militärteori vilken ser kriget som en fortsättning på politiken med andra medel. Ur detta perspektiv kan således jihad ses som ett medel att uppnå politiska mål. AQ visar också tecken på att uppfatta jihad på ett sådant sätt när de riktar sin rekrytering främst mot unga,⁸⁰ och därför vapenföra individer, samt i sina kommunikationer betonar de praktiska aspekterna av jihad:

⁷⁸ Haditherna är förteckning över Sunna, Profetens ord och handlingar, vilka utgör viktiga komplement till Koranen och spelar central roll i att fastslå vad som är normerande "sed". (NE: sökord "hadith")

⁷⁹ Lawrence 2005 s.45

⁸⁰ Ibid s.91-92

”...emphasizing the importance of continuing jihadi actions against America, both military and economically. America has been set back... Yet still we need more strikes. The youth should strive to find the weak points of the American economy and strike there.”⁸¹

Men jihad är som redan antytt inte bara ett medel. AQ:s ideologi gör klart att det enda sättet att uppnå de politiska målen är med väpnad kamp, jihad. Således finns i jihad ett självändamål. Jihad är den enda vägen, förutbestämd i religionen, alla andra vägar är förkastliga. Detta understryks ytterligare av att AQ kraftigt argumenterar mot alla former av fredliga lösningar.⁸² Jihad som den enda vägen är ett återkommande tema i AQ:s kommunikationer:

”... the struggle against the enemy will be decided by fighting and killing, not by paralysis of the powers of our umma for decades through other means, like the deceptive idea of democracy.”⁸³

Eventuellt skulle detta kunna ses som ett drag av extrem realism, en orubblig övertygelse i att ingen aktör ger bort makt utan kamp, men detta vore att blunda för åtskilliga fakta. En betydligt mer sannolik slutsats är att detta deterministiska synsätt är en konsekvens av ideologi och religion. Detta styrks även av det ovan konstaterade faktum att AQ ser jihad som ofrånkomligt samt av de återkommande betoningarna i AQ:s kommunikationer av deltagande i jihad som religiös plikt:

”There is no greater duty after faith than unconditionally fighting the attacking enemy who corrupts religion and the world.”⁸⁴

Vidare utgör jihad enligt AQ en central pelare i islam, endast underställd tro. Denna dominerande roll är inte helt okontroversiellt och understryker att jihad är mer än ett medel:

”...the peak of this religion is jihad. The nation has had a strong conviction that there is no way to obtain faithful strength but by returning to jihad”⁸⁵

⁸¹ Lawrence 2005 s.155

⁸² Ibid. s.208

⁸³ Ibid. s.191

⁸⁴ Ibn Taymiyya, frekvent citerad av Bin Ladin. Lawrence 2005, s.9

⁸⁵ Lawrence 2005 s.49

Ytterligare argument för att definiera jihad som ett politiskt mål ligger i frekvensen. Grundläggande metodik gör gällande att det som aktören väljer att betona frekvensmässigt också bör behandlas som ett av aktören prioriterat mål.⁸⁶ Jihad är det är tveklöst det mest frekvent förekommande temat i AQ:s kommunikationer. AQ klargör också upprepade gånger att en av dess viktigaste drivkrafter är att motivera och inspirera umma till jihad:

“Our duty-which we have undertaken- is to motivate our umma to jihad for the sake of God against America and Israel and their allies.”⁸⁷

Detta mål, att inspirera umma till jihad, ges även en framskjuten placering i AQ:s kommunikation med religiösa företrädare som Saudiarabiens ulema och Pakistans deobandimuslimer.⁸⁸ Budskapet i dessa kommunikationer, som levereras i en ödmjuk och underkastad ton, är oftast att uppmana dessa religiösa företrädare att göra detsamma:

“Honorable and righteous scholars, come and lead your umma... Call her to jihad... and call her to motivate people for it.”⁸⁹

Vidare gäller att om jihad med trovärdighet ska definieras som ett medel måste det också behandlas som ett sådant. Ett medel används för att uppnå ett mål. Användningen av ett visst medel motiveras med att det är effektivare än andra och, framförallt, att det vid framgångsrik användning leder till politisk förändring. Detta är dock inte den bild AQ målar upp:

“... jihad will go on until the Day of Judgment.”⁹⁰

Belöningen med jihad förefaller ej heller ligga så mycket i uppnådda politiska mål som på en andlig nivå. Det är som redan nämnt sällsynt att jihad motiveras med ett uppfyllande av de politiska målen, hellre fokuserar AQ ofta på de belöningar som följer med martyrdom vilket ska garanteras deltagarna i jihad:

⁸⁶ Esaiasson 2007 s.340

⁸⁷ Lawrence 2005 s.69

⁸⁸ Deobandi är en form av sunniislam som uppstod i brittiska Indien på 1800-talet och som starkt bidragit till en radikaliserad av islamiskt tänkande i regionen. Inriktningen tog avstånd från shiiter och spelade en central roll i återinförandet av jihad i sunniislam. De flesta talibaner utbildades i deobandiskolor. (Rashid 2002 s.56-ff)

⁸⁹ Lawrence 2005 s.18

⁹⁰ Ibid s.19

“You have raised the banner of Islam... Your doing so means opposition to all Arab and non-Arab governments on earth; it means that your best men will be killed and that you will constantly be at war... may you be rewarded with God.”⁹¹

Sammanfattningsvis ger allt detta att jihad är: ett högre mål vars fulla omfattning tveklöst når abstrakta former, en grundläggande anledning till organisationens existens, ett mål vars motivering härleds från ett högre värde samt slutgiltigt i och med att det att pågå till världens slut. Allt detta medför att jihad måste definieras som ett politiskt mål för AQ. Orsaken till varför medlet har blivit ett mål inom organisationen står med största sannolikhet att finna AQ:s tolkning av islam, eller rättare sagt AQ:s affektion till vissa andra uttolkare av islam som Ibn-Tamiyya⁹² och Sayyid Qutb⁹³ från vars tolkningar och skrifter AQ hämtat det mesta av sin inspiration då organisationen är allt annat än nydanande själv på detta område.⁹⁴

7.4 Strategiska mål

Av alla de mål AQ vid något tillfälle tillkännagivit är majoriteten av strategisk art då de framförallt saknar den slutgiltighet politiska mål erfordrar. Detta innebär vidare att dessa mål ej formar AQ:s politiska plattform och således ej är av intresse för den fortsatta studien, varför dess redovisande här endast sker av hänsyn till frågeställningen. Under den aktuella perioden har inga dramatiska förändringar av de strategiska målen skett, dock har vissa framhållits mer än andra vid vissa tidpunkter. Politiska förändringar har också medfört tillkomsten av ytterligare strategiska mål.

Perioden 94-98 var det strategiska mål främst accentuerat av AQ att befria den Arabiska halvön från amerikanska styrkor, vilket på många sätt var självklart då detta var det strategiska mål som man kunde uppvigla flest muslimer kring. Men det var också tydligt att detta ej var ett politiskt mål utan endast ett “steg i rätt riktning” dvs. ett strategiskt mål:

⁹¹ Lawrence 2005. s.201

⁹² Ibn Taymiyya, Shejken av Islam (1263-1328). Muslimska lärd som predikade för jihad mot Mongolerna och kraftigt inspirerat de moderna jihadisterna.(Ibrahim 2007, s.xxv)

⁹³ Sayyid Qutb, en av de viktigare ideologerna i Muslimska brödrskapet. Skrev bland annat ”Milestones” i fängelse där jihad ges en ytterst framhållen ställning. Anses vara en av modern islamisms grundare.

⁹⁴ DeLong-Bas 2004 s.266, 273

“You should know that your coming-together and cooperation in order to liberate the holy places of Islam is the right step towards unification of the word of our umma under the banner of God’s unity”⁹⁵

I senare kommunikationer har Palestinas befrielse ofta framhållits, även om det som tidigare påpekats alltid varit ett mål på AQ:s agenda. Andra strategiska mål som figurerat i AQ:s kommunikationer är försvaret av Afghanistan och Pakistan, bekämpandet av ryssar i Tjetjenien, fördrivandet av judar från Palestina och inte minst det alltjämt aktuella fördrivandet av förräddarregeringar från muslimska länder. Som tidigare beskrivits kan strategiska mål förändras eller tillkomma även om detta inte sker utan större förändringar såsom ledarskapsskifte eller geopolitiska förändringar. När USA invaderade Irak 2003 uppstod dock nödvändiga förutsättningar och ytterligare ett strategiskt mål tillfogades AQ:s agenda: befrielsen av Irak.⁹⁶

Att befrielsen av Irak blev ett strategiskt mål efter den amerikanska invasion ter sig självklart när man tar AQ:s världsbild i beaktande samtidigt som det knappast kan ses som en avvikelse från AQ:s övergripande mål. Detta stärker denna studies grundläggande antagande att förändringar i strategiska mål inte kan medföra en klassifikation av en terroristorganisation som en grupp med föränderliga mål, utan att detta privilegium, som sagt, endast är förbehållet de politiska målen.

⁹⁵ Lawrence 2005 s.30

⁹⁶ Ibid. s.115, 184

8. Föränderliga politiska mål?

I artikeln *What terrorists really want* skriver Max Abrahms att ”strategimodellen antar att terrorister är motiverade av relativt stabila och oföränderliga mål som reflekterar dess politiska plattform. Men terroristorganisationer har ofta föränderliga politiska plattformar.”⁹⁷ Stämmer då detta på det typiska fallet AQ? Har AQ obeständiga politiska mål och därför en föränderlig politisk plattform eller är dessa hellre att betrakta som stabila? Frågan är avgörande på så sätt att om organisationen hela tiden förändrar sina mål kan de inte ses som en organisation ytterst driven av att uppnå politiska mål och således kan strategimodellens förståelse av terrorism som en strategiskt vald metod starkt ifrågasättas. De politiska mål som identifierats hos terroristorganisationen AQ är:

- Återupprätta Kalifatet och återinföra sharia
- Jihad - Återerövrande av muslimska länder och fördrivandet av alla otrogna

8.1 Politiskt mål: Kalifatet och sharia

Nedan redovisas utdrag från AQ:s kommunikationer, perioden 94-04, som på något sätt refererar till det politiska målet att återupprätta Kalifatet och återinföra sharia. Utdragen utgör endast ett begränsat urval av alla befintliga.

Mars 1997

*”We are confident... that God’s religion... will prevail in this peninsula. It is a great pride and a big hope that the revelation unto Muhammad will be resorted to for ruling.”*⁹⁸

December 1998

*“Our goal is to work under the law of God Almighty and to defend the Noble Ka’ba... to liberate the lands of Islam... and to apply the law of God Almighty in it”*⁹⁹

⁹⁷ Abrahms 2007 s.87

⁹⁸ Lawrence 2005 s.45

⁹⁹ Ibid. s.90ff

Oktober 21 2001

“So I say, in general, our concern is that our umma unites either under the Words of the Book of God or His Prophet, and that this nation should establish the righteous caliphate of our umma...”¹⁰⁰

Oktober 6 2002

“...the governments of our countries which act as your collaborators, attack us on a daily basis... prevent our people from establishing the Islamic sharia...”¹⁰¹

November 12 2002

“...the Islamic umma has started to strike back with its own sons, who have given their pledge to God that they will continue the jihad with word and deed so long as they have eyes to see or blood in their veins, in order to establish truth and eradicate falsehood.”¹⁰²

Februari 14 2003

“...a great step towards unification of the Muslims under the word of God and establishing the rightly guided Caliphate with the permission of God.”¹⁰³

Oktober 19 2003

“This is the path of our Prophet Muhammad; it is the path of victory for our religion, and the path to the establishment of the state of Muslims.”¹⁰⁴

Citaten ovan speglar AQ:s mål vid given tidpunkt och visar på hur aktuellt mål hela tiden förkunnats av AQ. Det kan te sig som att frånvaron av referens till Kalifatet i de två första citaten tyder på att detta mål ej är formulerat vid denna tidpunkt. Även om formuleringarna skiljer sig en del åt refererar dock alla till samma mål; återgången till en gyllene era då sharia var lagen och samhällsorganisationen var präglad av denna, vilket i all väsentlighet innebär Kalifatet. Detta innebär att det tveklöst går att urskönja en beständighet beträffande målet, det figurerar tidigt i AQ:s kommunikationer och är återkommande om än ej på regelbunden basis. Viktigt att ha i åtanke är att detta är det mål som ges minst utrymme i kommunikationerna samt att

¹⁰⁰ Lawrence 2005 s.121

¹⁰¹ Ibid. s.163

¹⁰² Ibid. s.175

¹⁰³ Ibid. s.194ff

¹⁰⁴ Ibid. s.209 ff

studiens källmaterial inte utgör ett totalurval, dvs. det kan med stor sannolikhet finnas andra meddelanden där detta mål framhålls än mer. Slutsatsen blir hursomhelst att ett återinförande av sharia och ett återupprättande av Kalifatet har, är och kommer med största sannolikhet även i framtiden att vara AQ:s mest centrala politiska mål.

8.2 Politiskt mål: Jihad

Det andra politiska målet som med viss problematik identifierats är jihad. Begreppet jihad är i grund ytterst omfattande och innefattar såväl själslig som världslig kamp i sin vidaste definition.¹⁰⁵ Således krävs en viss avgränsning av begreppet. I detta sammanhang får jihad representeras av målsättningen återerövra muslimska länder och fördriva alla icke-muslimer från dessa, något som sett till AQ:s meddelanden, i stort motsvarar AQ:s definition av begreppet.

December 29 1994

*“...the banner of jihad is raised up high to restore to our umma its pride and honor, and in which the banner of God’s unity is raised once again over every stolen land, from Palestine to al-Andalus and other Islamic lands that were lost because of the betrayals of rulers and the feebleness of Muslims.”*¹⁰⁶

Mars 1997

*“...any act of aggression against even a hand’s span of this land makes it a duty for Muslims to send a sufficient number of their sons to fight off that aggression.”*¹⁰⁷

December 1998

*“This is our goal, to liberate the lands of Islam from unbelief...”*¹⁰⁸

Oktober 21 2001

*“I say that jihad is without doubt mandatory for all Muslims, to free al-Aqsa, or to save the weak in Palestine, Libanon, Iraq and all Islamic lands; there is no doubt that freeing the Arabian peninsula from the polythesits is also compulsory.”*¹⁰⁹

¹⁰⁵ Gunaratna 2002 s.84, 85

¹⁰⁶ Lawrence 2005 s.14

¹⁰⁷ Ibid. s.49

¹⁰⁸ Ibid. s.91

¹⁰⁹ Ibid. s.115

Februari 14 2003

“...our umma possesses enormous powers, sufficient to rescue Palestine and the rest of the Muslim lands...”¹¹⁰

Oktober 29 2004

“...current events are merely an extension of the struggle against the Crusader-American alliance everywhere, just as we fight them everywhere, including Saudi Arabia, from which we are trying to expel them, with God’s will.”¹¹¹

Redan i sitt första offentliga framträdande som trots att det är adresserat till chief mufti Bin Baz, ledare för ulema i Saudi-arabien, och följaktligen främst av saudisk inrikespolitisk art deklarerar målet att befria den muslimska världen från de otrogna. Detta återupprepas, självklart med ett annat ordval, i en intervju med CNN-reportern Peter Arnett som utgör en helt annan form av mottagare.¹¹² Målet att befria muslimskt land från icke-muslimer eller kallel- sen till att genomföra detta återkommer så upprepade gånger under de åren studien avser helt oavsett kommunikationens art eller mottagare. Den slutsats det är möjligt att dra att detta är att jihad sen organisationens födelse varit ett centralt mål och under åren fortsatt vara detta utan att på något sätt minska i betydelse, hellre tvärtom.

¹¹⁰ Lawrence 2005 s. 190

¹¹¹ Ibid. s.274

¹¹² Ibid. s.44

9. Teoretiska implikationer

Analysen av AQ:s kommunikationer visar med tydlighet att terroristorganisationen ej har föränderliga politiska mål utan att dessa, i form av återupprättande av Kalifatet och återinförandet av sharia samt jihad, varit organisationens uttalade mål under i stort sett hela undersökningsperioden. Detta medför i nästa led att organisationens politiska plattform ej heller kan definieras som föränderlig. Hellre visar studien på att AQ:s politiska mål är märkbart stabila. Tidigare forskning på området som visat på motsatsen har förbisett den diskrepans som finns mellan strategiska och politiska mål samt varit alltför selektiv i sitt källurval. Att AQ:s politiska plattform kan bedömas som stabil resulterar i att, sett till det grundläggande antagandet om relativt stabila politiska preferenser, AQ mycket väl kan förklaras med strategimodellen och definieras som en kollektiv aktör vars främsta drivkraft är förverkligandet av politiska mål.

Strategimodellen antar dock även att motståndorganisationer vänder sig till terrorism först efter att de har vägt mellan olika alternativ och antingen ej haft något annat val eller bedömt effektiviteten med terrorism så mycket högre än andra medel. Häri uppstår problem. Trots att denna tendens ej varit föremål för närmare analys i denna studie har det varit omöjligt att undvika uppmärksamma AQ:s konsekventa och upprepade förkunnande att väpnat våld, jihad, är den enda vägen till att uppnå de politiska målen. Detta medför att religiösa föreställningar förefaller styra valet av terrorism som medel hellre än effektivitetshänsyn eller bristande politiska alternativ vilket strategimodellen föreskriver.

Ytterligare ett problem ligger i AQ:s syn på jihad som ett mål i sig. I *Terrorism in context* skriver Michel Wievorka att ”Under some circumstances... the actor uses terror as a tool but accepts terror as an end in itself. The means become an end... In such cases of pure, extreme violence, terrorism is a logic of action that literally dictates the actor’s attitudes and behaviours. He can no longer do otherwise.”¹¹³ Det faktum att AQ håller väpnat våld i form av jihad som ett politiskt mål förefaller onekligen ligga ”pure terrorism” nära. Konsekvensen av detta är att det våld organisationen använder inte kan ses som ett utslag av en kamp mot att uppnå ett politiskt mål utan hellre som ett mål i sig. Våldet har ett egenvärde och är en direkt nödvändighet. Utan våldet skulle organisationen inte vara något, dess politiska mandat likväl

¹¹³ Crenshaw 1995 s.602

som dess existens är direkt bundet till det våld de utövar. Att överge våldet skulle förutom att strida mot AQ:s tolkning av islam även de facto medföra organisationens död. Konsekvenserna av detta är uppenbara, när våldet är ett mål i sig kan organisationen ej längre förstås som en aktör driven av att uppnå politiska mål och följaktligen måste strategimodellens syn på terrorism ifrågasättas.

Vidare finns det anledning att misstänka att även andra aspekter av AQ:s beteende går emot strategimodellen. AQ:s deterministiska syn på jihad som oundviklig och utan slut stämmer väl överrens med en annan tendens Abrahms noterat. En rationell aktör, driven av att uppnå politiska mål upphör med våldet när dessa mål är uppnådda. Nu har inte AQ inte uppnått sina politiska mål och kommer med största sannolikhet aldrig att göra det men organisationens konstaterande att jihad är en evig kamp förefaller onekligen tyda på att realiserande av politiska mål ej kommer att innebära slutet på våldet.

Abrahms framhåller även vägran att kompromissa som en tendens som ska motsäga strategimodellen. AQ:s vilja att kompromissa är minst sagt begränsad. Detta behöver dock ej per automatik underkänna strategimodellen. AQ:s politiska mål är härledda ur Koranen, islams heliga skrift, och således ej föremål för kompromisser. Under dessa förutsättningar kan det vara rationellt att inte kompromissa. Samma beteende borde kunna noteras hos alla terrororganisationer vars yttersta mål är en utopi av någon form, oavsett om denna är religiöst eller politiskt motiverad.

10. Slutsatser

Är då strategimodellen ett fruktbart verktyg för att förstå terrorism i allmänhet, och religiös terrorism i synnerhet? Svaret baserat på denna studies resultat måste dessvärre bli nej. AQ har absolut ej föränderliga mål, de politiska målen är stabila vilket stämmer överrens med strategimodellens grundläggande antaganden. Andra invändningar mot modellen förefaller dock mer berättigade. AQ:s fokus på våldet som enda väg innebär de facto att de utesluter alla andra medel för förändring, något som går emot strategimodellen. Det finns även andra tendenser i AQ:s beteende som kan vara tecken på modellens tillkortakommanden, detta är dock ej helt självklart. Behovet av ytterligare forskning är uppenbart. Även om vissa aspekter av AQ:s beteende således ej stämmer överrens med strategimodellen innebär detta dock ej att modellen i sin helhet ska överges, den ges ju även empiriskt stöd. Då AQ i denna studie står som typisk representant för religiöst motiverade terroristorganisation torde en rimlig slutsats därför vara att modellen endast med försiktighet ska appliceras på religiöst motiverade terroristorganisationer. Unikheten i varje terroristgrupp medför dock att det med stor sannolikhet kan finnas störande variabler som påverkar utfallet även inom denna population. Ett logiskt nästa steg i testandet av teorin vore därför dess applicerande på ett kritiskt fall under gynnsamma omständigheter i form av en icke-religiös terroristorganisation med sekulära politiska mål. En sådan undersökning skulle förutom att klargöra teorins giltighet även, i kombination med denna studie, besvara frågan om religiöst respektive politiskt motiverad terrorism måste ses som olika fenomen och därför behandlas olika.

En fundamental brist i strategimodellen är annars dess syn på terroristorganisationer som kollektiva aktörer. Med största sannolikhet måste en djupare förståelse på gruppnivå utvecklas för att förstå vad terroristorganisationer vill uppnå. Strategimodellen undviker helt den närmast klassiska problematiken hos terrororganisationer med en ideologiskt motiverad medelklasskärna samt en fattig och, i många fall, illitterat krets följare, en problematik i högsta grad aktuell i fallet AQ.¹¹⁴ Att dessa två olika grupperingar ej drivs av samma målsättningar torde vara en fruktbar hypotes för vidare forskning.

Forskare som Crenshaw och Abrahms har betonat de potentiella vinsterna med att använda organisationsteori för att förstå vad som driver terroristorganisationer. Den senare har till och

¹¹⁴ Scheuer 2007 s.81

med hävdad att de empiriska bevisen väger åt att individer inte går med i terrororganisationer för att uppnå politiska mål utan hellre för att utveckla starka känslomässiga band med andra terrorister.¹¹⁵ Men även organisationsteori har sina brister. Även om gemenskap med framgång kan klargöra en terrororganisationens agerande kan den exempelvis ej förklara varför organisationen uppstod i förstaläget.

En teoris styrka ligger i dess förmåga att förklara verkligheten.¹¹⁶ Så länge ingen annan teori kan ge fler och bättre svar bör ej teorin ej överges. Strategimodellen har uppenbarligen sina brister och begränsningar när det kommer till att förstå religiöst motiverad terrorism. Dess grundläggande premisser är dock alltså viktiga och kommer med största sannolikhet att även fortsättningsvis vara en utgångspunkt till förståelsen för terrorism.

Vad får då detta för konsekvenser sett till rekommendationer för counter-terrorism policy? En grundläggande metod i detta arbete är att minimera chansen att lyckas. Styrkan i detta tillvägagångssätt är att det får avsedd verkan oavsett om terrordåd är ett medel för att uppnå ett politiskt mål eller ett utslag av strävan efter tillhörighet. Denna garanterade effekt innebär att metoden även fortsättningsvis är given. Strategimodellens grundläggande maxim att minimera vinsterna av terrordåd får endast full verkan om terrorism är ett medel bland andra dvs. terrorism är ett strategiskt val. Om våldet har ett egenvärde som i fallet AQ kommer inte uteblivna vinster att generera önskvärda effekter i form av övergång till alternativa medel. Att motverka sådan terrorism är därför mycket svårt. Att undanröja det terrorhot denna organisation representerar kan endast garanteras med organisationens totala eliminerande.

Terrorism är onekligen ett svårhanterbart fenomen och således är det inte konstigt att i princip varje nytt terrordåd aktualiserar samma gamla förklaring. Säkerligen fyller denna tolkning ett viktigt behov då vi vill förstå även det oförståeliga, men galningspåret, hur tillfredställande det än kan vara, är en *cul de sac*. Dess enda resultat är en eskalation av våld i ett krig omöjligt att vinna. Än värre är den oundvikliga slutsatsen att om terrorismen är galenskap är den per definition oförståelig. Således är det trots allt hoppningivande att forskning visat att terrorister inte är galningar. Detta är en avgörande pusselbit då rationella individer, till skillnad från galningar, kan förstås vilket är en grundläggande förutsättning i försöken att formulera en långsiktig strategi att möta och på sikt utrota terrorism.

¹¹⁵ Abrahms 2007 s.96

¹¹⁶ Esaiasson et al. 2007 s.123

11. Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Lawrence, Bruce "Messages to the world – the statements of Osama Bin Laden" Verso, New York 2005

Litteratur

Bergstöm, Göran & Boréus, Kristina "Textens Mening och Makt" Studentlitteratur, Lund 2000

Crenshaw, Martha (red) "Terrorism in context" The Pennsylvania University Press, Pennsylvania 1995

Delong-Bas, Natana J. "Wahabi islam: from revival and reform to global jihad" Tauris, London 2004

Esaiasson, Peter et al. "Metodpraktikan" Norstedts juridik AB 2007

Gunaratna, Rohan "Inside Al Qaeda – global network of terror" Hurst & Company, London 2002

Ibrahim, Raymond "The Al-Qaeda reader" Doubleday, New York 2007

Juergensmeyer, Mark "Terror in the mind of God – the global rise of political violence" 3.ed University of California Press, Berkely 2003

Laqueur, Walter "No end to war" The Continuum International Publishing Group Ltd, New York 2003

Mannes, Aaron "Profiles in terror" Rowman & Littlefield Publishers, Lanham 2002

Napoleoni, Loretta "Oheligt krig: den moderna terrorismens ekonomiska rötter" Leopard förlag, Stockholm 2003

Parsons, Stephen "Rational choice and politics – a critical introduction" The Continuum International Publishing Group Ltd, New York 2005

Rapoport, David C (ed.) "Inside terrorism organizations" Frank Cass Publishers, London 2001

Rashid, Achmed "Jihad-framväxten av en militant islam i Centralasien" Svenska Afghanistan kommitén, Stockholm 2002

Reich, Walter (ed.) "Origins of terrorism" Cambridge University Press, Cambridge 1990

Ross, Jeffrey Ian "Political Terrorism-An Interdisciplinary Approach" Peter Lang Publishing, New York 2007

Scheuer, Michael "Through our enemies' eyes" Potomac Books, Washington 2007

Schmid, Alex P. & Jongman, Albert J. "Political terrorism – a new guide to actors, authors, concepts, data bases, theories & literature" Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey 2006

Wedin, Lars "Reflektioner över ämnet strategi" Försvarshögskolan, Stockholm 2002

Wright, Lawrence "Al-Quaida och vägen till 11 september" Bonnier, Stockholm 2007

Artiklar

Abrahms, Max "What Terrorists Really Want: Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy." *International Security* 32 4 (Spring 2008) p78-105.

Doran, Michael Scott "Somebody Else's Civil War" *Foreign Affairs* Vol. 81 Issue 1 Jan/Feb 2002, , p22-42

Khatchadourian, Raffi "Behind Enemy Lines" *The Nation* May 15 2006

Stern, Jessica "The Protean enemy" *Foreign Affairs* Vol. 82 Issue 4, Jul/Aug 2003, p27-40

Internet

The White house, hämtad 20081228

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

Freedom house, hämtad 20090130

<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=363&year=2008>

NE, Sökord:hadith, hämtad 20090206

<http://www.ne.se>